

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 11157/03

בפני : כבוד השופט א' א' לוי
כבוד השופטת מ' נאור
כבוד השופטת ע' ארבל

העותרת : אירוח גולן בע"מ

נ ג ד

המשיבים :
1. הרבנות הראשית לישראל
2. הרב שלמה דידי, רב אזורי עמק הירדן
3. הרב יגאל אריאל - רב אזורי רמת הגולן
4. הרב שלום לוי – רב העיר קריית שמונה
5. בית גבריאל - מסעדת ירדן-סוקי ניהול בע"מ
6. מסעדת הדגים עין גב
7. מסעדת תמרים
8. מסעדת דג על הדן
9. מסעדת החוויה המונגולית
10. מסעדות "סיאס" ו-"המחבת"
11. מסעדת חוף הגולן

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה : ב' באדר התשס"ו (2.3.2006)

בשם העותרת : עו"ד רון גיאת

בשם המשיב 1 : עו"ד אבי ליכט

בשם המשיב 2 : עו"ד יעקב קורין

בשם המשיבה 8 : עו"ד רון דרור

בשם המשיב 10 : עו"ד ג' בן-טל

פסק-דין

השופטת מ' נאור:

1. העותרת היא חברה המפעילה שתי מסעדות בחניון מי-גהה שברמת הגולן. המסעדות פועלות בשבת ומתקיימת בהן, לטענת העותרת, הקפדה על דיני הכשרות. העותרת הגישה בשנת 2002 בקשה למחלקת הכשרות של המועצה הדתית רמת הגולן לקבלת תעודת כשרות לימי חול עבור המסעדות. הנימוק המרכזי לבקשתה של העותרת היה אז – וכך הוא גם היום – כי קיימים בתי עסק רבים באיזור בו נמצאות המסעדות שבבעלותה הפועלים בשבת, ושקיבלו תעודות כשרות על בסיס הסדרים שונים עם הרבנים המקומיים. בעקבות הגשת בקשתה של העותרת הודיעה לה המועצה הדתית בתחילה כי מתן תעודת הכשרות מותנה בהסכמה של הרבנות הראשית ולאחר מכן הודיעה לעותרת כי בקשתה נדחת לאור מדיניות הרבנות הראשית שלא להעניק תעודות כשרות למסעדות הפועלות בשבת. לאחר מגעים נוספים בין העותרת לבין המועצה הדתית והרבנות הראשית שלא נשאו פרי הוגשה העתירה שבפנינו. בדיון שהתקיים ביום 21.4.2004 (השופטים ביניש, ריבלין וגרוניס) הופנו הצדדים לשוב ולהידבר בניסיון להגיע להסדר שיאפשר מתן תעודת כשרות לעותרת, בדומה להסדרים קיימים אחרים. לאחר החלטה זו של בית המשפט דנה מועצת הרבנות הראשית בעניינה של העותרת כערר על החלטת הרב המקומי. מועצת הרבנות קבעה כי אין לאשר הענקת כשרות לעסקים הפועלים בשבת ללא פיקוח. וזו לשון ההחלטה:

”א. מועצת הרבנות הראשית מחליטה באופן חד משמעי כי אין לאשר הענקת כשרות לעסקים הפועלים בשבת ללא פיקוח ומורה לרבנים נותני הכשרות להימנע באופן מוחלט מכך.
 ב. ייצאו הוראות ברורות מטעם אגף הכשרות לרבנויות ולרבנים אשר ידוע שמעניקים ת. כשרות לעסקים אלו – כי יש להפסיק לאלתר את מתן ההכשר ולהודיע ברבים על הסרת הכשרות.
 ג. היועמ”ש לרבנות מתבקש להביא החלטה זו לידי ביטוי בפועל במסגרת בג”ץ אירוח גולן.”

בעקבות החלטה זו של הרבנות הראשית נדונה העתירה בשנית בפני בית המשפט ביום 10.1.2005 (השופטים מ' חשין, רובינשטיין ועדיאל). בתום הדיון הוחלט כי יוצא צו על תנאי בעתירה וכי העותרת תגיש עתירה מעודכנת אליה יצורפו כמשיבים כל העסקים שלטענתה היא מופלית לרעה ביחס אליהם, וכך כל הרבנים המקומיים שבתחומם ניתנו תעודות כשרות לעסקים שלטענתה מעמדם זהה למעמדה. לשון הצו

על תנאי שהתבקש והוצא היא "... מדוע לא תינתן לעותרת תעודת כשרות לימי חול". זה היה הסעד היחיד שהתבקש בעתירה. העותרת לא ביקשה כסעד מפורש בעתירתה שיוסרו תעודות הכשרות מן המסעדות המתחרות לה ולפיכך לא נדרש מהמשיבים ליתן טעם מדוע לא יינתן לה סעד כזה. לעניין זה – עוד אשוב. השופט רובינשטיין ציין כי הצטרף לצו על תנאי כיוון שנוצרה אי בהירות עובדתית שיש לבררה. עם זאת, כך ציין, סבור הוא כי ייטיבו העותרת, המשיבים הנוכחיים והמשיבים הנוספים לעשות אם יבואו בדברים על מנת שיושג הסדר שיש בו אחדות, העומד בדרישות ההלכה וממילא יש בו שוויון. ואולם, כפי שנראה בהמשך הדברים, נותרה מידה רבה של אי בהירות עובדתית.

2. עתירה מתוקנת הוגשה כאמור, ובה הציגה העותרת מקרים ספציפיים של עסקים שזכו לתעודת כשרות לימי חול בלבד או לתעודת כשרות המעידה על כשרות המזון בלבד. עסקים אלה צורפו כמשיבים, והעותרת צירפה ראיות לגבי חלק מהם המראות, לטענתה, שניתן לרכוש בהם מזון שבושל בשבת. המסעדות אליהן התייחסה העותרת נמצאות בתחומיהן של מועצות דתיות ורבנים מקומיים שונים ולכן צורפו לעתירה כמשיבים גם הרבנים הרלוונטיים: הרב דידי, רב איזורי עמק הירדן (המשיב 2); הרב שלום לוי, רב העיר קריית שמונה (המשיב 4); והרב יגאל אריאל, רב איזורי רמת הגולן האחראי על האיזור בו נמצאות גם מסעדותיה של העותרת (המשיב 3). בינתיים התחלף הרב אריאל ובמקומו החל מכהן הרב ישי סמואל.

טענות העותרת

3. טענתה המרכזית של העותרת היא כי היא מופלית לרעה ביחס למסעדות אחרות המצויות באיזור חופי הכנרת והגולן שקיבלו בעבר ומקבלות אף עתה תעודות כשרות חרף העובדה שהן פועלות ומבשלות בשבת. לטענת העותרת, המצב בו רב מקומי אחד מתיר הסדרים המאפשרים למסעדות לבשל בשבת ולזכות בתעודת כשרות, ורב מקומי אחר אוסר על הסדרים כאלו, יוצר חוסר שוויון. מבחינה מהותית, כך טוענת העותרת, אין כל משמעות לחלוקה לתחומי המועצות הדתיות לעניין התרת או מניעת כשרות מן המסעדות. המסעדות כולן נמצאות בנתיב המטיילים לצפון. קהל הסועדים בהן הוא אותו קהל ואף סוגי המזון המוגשים בהן דומים. לפיכך, העובדה שחלקן של המסעדות זוכה לכשרות וחלקן לא, אך ורק על פי מדיניותו של רב המקום, יוצרת יתרון בלתי הוגן בתחרות לטובת המסעדות בעלות הכשרות. לטענת העותרת, מן התשובות שניתנו לה הן על-ידי הרבנות המקומית והן על-ידי הרבנות הראשית נלמד שמאחורי ההחלטה שלא להעניק לה כשרות עומד למעשה הרצון לצמצם את מספר העסקים הפועלים

בשבת. שיקול זה, כך טוענת העותרת, אינו יכול להוות שיקול רלוונטי בעת ההחלטה על מתן תעודת כשרות לפי חוק איסור הונאה בכשרות, התשמ"ג-1983.

בעתירה המקורית נוסח הסעד המבוקש על ידי העותרת כך:

"מוגשת בזאת עתירה לבית המשפט הנכבד, כי יואיל ליתן צו על תנאי המכוון אל המשיבים והדורש מהם להתייצב וליתן טעם מדוע לא תינתן לעותרת תעודת כשרות לימי חול, לעסק שהיא מפעילה בחניון מי-גהה, רמת הגולן". (ההדגשות במקור – מ"נ)

עם זאת בשולי עתירתה המקורית ציינה העותרת כי היא:

"מודעת לתוצאה האפשרית הסבירה של עתירתה, והיא – ביטול כל תעודות הכשרות לימי חול, לכל אותם העסקים האחרים הפתוחים בימי חול, ואשר כבר הוענקה להם בעבר תעודת כשרות, ואולם, תוצאה זו, אף אם אינה התוצאה הרצויה והמבוקשת על ידה, תעמיד אותה בתחרות הוגנת ושוויונית עם אותם עסקים". (ההדגשות שלי – מ"נ)

גם בעתירתה המתוקנת, לאחר שצירפה מסעדות אחרות כמשיבות בהנחיית בית המשפט לא שינתה העותרת את הסעד המבוקש על ידה. יתרה מכך – בעתירה המתוקנת הדגישה העותרת כי צירוף העסקים כמשיבים נוספים לא נעשה מיוזמתה ולא נועד לפגוע בעסקים אלה, וכי היא אינה מעוניינת בשלילת תעודות הכשרות מאף עסק.

עמדות המשיבים

4. עמדתה של הרבנות הראשית, המשיבה 1, לפני הוצאת הצו על תנאי היתה כי אי מתן כשרות למסעדות הפועלות בשבת נובע מן הכלל ההלכתי לפיו הכנת מאכלים תוך חילול שבת פוסלת לא רק את המזון שהתבשל בשבת אלא גם את הכלים בהם בושל. לגישת הרבנות שיקול זה הינו שיקול המצוי "בגרעין הקשה" של הלכות הכשרות ולפיכך הוא שיקול רלוונטי שמותר לרב המוסמך לשקול. הרבנות הראשית הסבירה בתגובתה כי מקורן של תעודות הכשרות המסויגות שניתנו למסעדות הפועלות בשבת הוא בניסיון שבוצע באיזור הצפון ולפיו רבנים מקומיים הורשו לתת תעודות כשרות גם למסעדות שפעלו בשבת, אך שמרו על כל דרישות הכשרות במהלך השבוע והתחייבו לעמוד בתנאים מסוימים לגבי אופן פעולתן בשבת. מהלך זה, כך מסבירה הרבנות, נועד להקל עם אותו ציבור מטיילים שאינו שומר שבת אולם מבקש לשמור על אכילת

אוכל כשר. בנוסף נוצרו הסדרים בין מסעדות לבין רבנים מקומיים לפיהם נעשה שימוש בכלים שונים לצורך בישול בשבת ובישול ביום חול על מנת להבטיח שלא תיווצר הטעיה לגבי כשרות האוכל המוגש בימי חול וזוכה לכשרות. לעניין הסדרים אלו טענה הרבנות הראשית כי ניתן שיקול דעת לרבנים המקומיים לקבוע האם עומדות המסעדות בתנאי הפיקוח הנדרשים.

5. בהמשך לטענה זו הציגה הרבנות הראשית טענה נוספת והיא כי את השאלה האם העותרת מופלת לרעה למול מסעדות אחרות יש לבחון אך ורק בתחום המועצה בה היא נמצאת. קרי, קבוצת השוויון הרלוונטית של העותרת היא אותן מסעדות הנמצאות תחת פיקוחו של הרב המקומי האחראי על הענקת כשרות לעותרת. הנימוק מאחורי טענה זו הוא שלרב המקומי נתון שיקול דעת עצמאי בנוגע לאופן יישום השיקולים ההלכתיים בהענקת כשרות. ניתן ללמוד, כך נטען, מלשון סעיף 2 לחוק איסור הונאה בכשרות הקובע מיהם הגורמים המוסמכים להעניק כשרות, כי המחוקק יצר מודל ביזורי לעניין סמכות הענקת כשרות. לכל רב יש לפי מודל זה שיקול דעת עצמאי ורחב והוא קובע את עמדתו ההלכתית בהתבסס, בין היתר, על אופי הקהילה בה הוא מכהן. הרבנות פירסמה קובץ נהלי כשרות אחידים החלים בכל הארץ וסוגיית הכשרות לימי חול בלבד אינה מופיעה בו. מכך ניתן ללמוד, כך נטען, שסוגייה זו נותרה לשיקול דעתו של הרב המקומי. לפיכך, במידה והרב המקומי של המועצה בה נמצאות מסעדות העותרת מפעיל את שיקול דעתו באופן שוויוני ביחס לכל המסעדות באזורו, אין לקבל טענה של העותרת להפליה ביחס למסעדות הנמצאות בתחומו של רב מקומי אחר. לעניין העסקים המצויים בתחום אחריות המועצה הדתית גולן, הסתמכה הרבנות בתגובתה המקדמית על עמדתו של הרב המקומי דאז, הרב אריאל, לפיה ניתנו תעודות כשרות לימי חול רק למקומות בהם לא נמכר מזון מבושל בשבת אלא רק מזון שהוכן בערב שבת ומחומם על-ידי גוי בשבת, וניתן לבצע בהם הפרדה של הסכום וכלי הבישול.

כאמור, הרב אריאל הוחלף על ידי הרב סמואל. בעמדת הרב סמואל חל, במהלך הדיון בעתירה, שינוי מסויים: במכתב מיום 6.7.2005 בחתימת יו"ר המועצה הדתית אזורית גולן שהוגש לאחר הוצאת הצו על תנאי צוין כי הרב סמואל ערך עם כניסתו לתפקיד סבב ביקורים והבהיר לנציגי העותרת כי "על פי החלטת הרב הראשי אין לתת כשרות למקום הפועל בשבת". עם זאת, להודעה משלימה מאוחרת יותר שהגישה הפרקליטות ביום 13.9.2005 צורף מכתבו של הרב סמואל מיום 12.9.2005 בו צויין כי "מחלקת הכשרות רמת הגולן, אינה נותנת הכשר למקומות המבשלים בשבת", וזאת על פי פסיקת הרב הראשי הרה"ג שלמה עמר, האוסרת מתן כשרות למקום

המבשל בשבת. אי לזאת, כך הבהיר, בכל המקומות שמקבלים תעודת כשרות במועצה הדתית רמת הגולן נעשים הבישולים ביום ו', ובשבת נעשה חימום המזון בלבד, על פי הוראות הכשרות. הרב סמואל הדגיש עם זאת שבמקומות אלה נשמרת כשרות המזון גם בשבת, אבל לצערנו, עדיין מחללים שבת על יד מכירת מוצרי המזון. בהודעה המשלימה של הפרקליטות צויין כי הרב סמואל מוכן להגיע להסדרים שיאפשרו מכירת מאכלים בשבת תחת תנאים קפדניים יותר היכולים לחול גם על העותרת. מדובר בבישול ביום ו' וחימום בשבת, על פי הוראות הכשרות. ואולם, העותרת הבהירה לו כי איננה מעוניינת בהסדר מעין זה שכן המזון הנמכר על ידה מצריך הכנה במקום, ולא חימום.

לעניין הטענות העובדתיות הפרטניות של העותרת כפי שעלו בעתירתה המתוקנת, חשובה גם תשובתו של הרב סלומון, אחראי תחום מסעדות ברבנות, לפיה המקומות הללו קיבלו תעודות כשרות בהתבסס על כך שבשבת הן מגישות תפריט שאינו כולל בישול בשבת. לא מן המותר לציין כי על אף העובדה שהוצא צו על תנאי שעיקרו בירור המצב העובדתי בשאלת ההפליה, הגישה המדינה הודעה משלימה קצרה ולא הגישה תצהיר תשובה.

6. הרב דידי הגיש אף הוא תגובה לעתירה. הוא אינו מתנגד לקבלת העתירה אולם הוא ביקש להביא את עמדתו בשאלת מתן כשרות למסעדות הפועלות בשבת. הוא מסביר כי לאור העובדה שקיים ציבור גדול הנוסע בשבת אך מבקש לשמור על כשרות האוכל שהוא צורך, פעל הוא, בהסכמת הרבנות הראשית לישראל, להתאמת תעודות הכשרות הניתנות לעסקים באזורו לצרכי האוכלוסיה. תעודות כשרות אלו מתייחסות אך ורק לכשרות המזון המוגש במסעדה ואינן מתייחסות להיות המסעדה פועלת בשבת. הרב דידי מדגיש שתעודות הכשרות ניתנו רק לבתי אוכל שהקפידו על דרישות הכשרות על-פי ההלכה, והן אינן תעודות כשרות המוגבלות לימי חול כפי שמבקשת העותרת. תוקפן לכל ימות השבוע כולל סופי שבוע, אולם הן מתייחסות אך ורק לכשרות המזון. לגישתו של הרב דידי, כרב מקומי עליו להתחשב בצביון המקום ובאוכלוסייתו, ולכן פעל כפי שפעל. עם זאת ציין הרב דידי כי מאז החלטת מועצת הרבנות הראשית הוסרו תעודות הכשרות מכל בתי האוכל המקיימים בישולי שבת, וביניהן חלק מן המסעדות שצורפו כמשיבות בעתירה המתוקנת. לעניין ההבדל בין המועצה בה הוא מכהן לבין המועצה בה נמצאת מסעדת העותרים, גורס הרב דידי כי קיימים הבדלים בין אוכלוסיות המועצות שכן במועצה האזורית עמק הירדן עיקר האוכלוסיה מורכב מקיבוצים ומושבים בעוד שבמועצה האזורית רמת הגולן ישנם מספר ישובים דתיים. לפיכך אין אפליה בכך שהרב המקומי של רמת הגולן נוהג אחרת ממנו.

על עמדות המשיבים האחרים (שרובם לא הגיבו לעתירה) נעמוד כשנדון בטענת ההפליה.

דיון

7. הרבנות הראשית והרבנים המקומיים הם הרשויות המוסמכות לפי חוק איסור הונאה בכשרות להעניק תעודות כשרות לבתי עסק, ובקביעתם זו עליהם לשקול אך ורק שיקולים של כשרות. כך מורה סעיף 11 לחוק איסור הונאה בכשרות, והוראתו זו פורשה כמתירה התחשבות אך ורק בדיני הלכה המהווים את "הגרעין הקשה" של דיני הכשרות על מנת למנוע הטעייה של צרכנים המבקשים לצרוך אוכל כשר (ראו: בג"ץ 465/89 רסקין נ' המועצה הדתית ירושלים, פ"ד מד(2) 673 (1990) (להלן פרשת רסקין); בג"ץ 7203/00 מעדני אביב אוטובלנסקי בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית, פ"ד נו(2) 196, 206 (2001) (להלן פרשת מעדני אביב הראשונה)). הלכה פסוקה היא כי דיני השבת יכול שיהיו חלק מן "הגרעין הקשה" של דיני כשרות שניתן לשקול אותם בעת קביעת כשרותו של עסק. לגבי בישול בשבת כבר נפסק:

"...מאכל שנתבשל בשבת לא זו בלבד שהוא אסור לאכילה, אלא שהוא אוסר גם את הכלים (מגן אברהם בשם הרשב"א הובא במשנה ברורה או"ח סי' שי"ח). הכנת מאכלים בשבת היא מן 'הגרעין הקשה' של הלכות כשרות." (בג"ץ 559/95 אוכל יהודי אמיתי בע"מ נ' הרב יפת (טרם פורסם, 4.1.1996) (להלן פרשת אוכל יהודי אמיתי); וראו גם: פרשת רסקין 689 (1990)).

לעומת זאת, שיקולים הלכתיים רחבים של שמירת שבת או שמירה על דיני הלכה אחרים אינם יכולים להוות שיקולים רלוונטיים בקביעת כשרותו של בית עסק:

"...אין תכלית החוק לכפות על המוכרים מזון כשר כי ישמרו את מצוות הדת. השאלה האחת הנשאלת היא, אם יש במעשיו של או במחדליו של המוכר כדי להביא להונאת הצרכן בנושא כשרות המזון; הא ותו לא." (פרשת אביב הראשונה 211); וראו גם: בג"ץ 195/64 החברה הדרומית בע"מ ו"מרבק" בית מטבחיים בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית, פ"ד יח(2) 324 (1964); בג"ץ 22/91 אורלי ש. 1985 בע"מ נ' הרב הראשי ליבנה, פ"ד מה(3) 817, 820 (1991) (להלן פרשת אורלי ש.); בג"ץ 5009/94 מיטראל בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית, פ"ד מח(5) 617, 625-626 (1994)).

עולה מכך, שאם סבורה הרשות המוסמכת כי בית-עסק הפועל בשבת אינו יכול לעמוד בגרעין קשה של הלכות כשרות כיוון שפעולתו במהלך השבת פוגעת בכשרות המזון המוגש בו, ורק מן הטעם הזה, רשאית היא למנוע ממנו את תעודת הכשרות. פשוט וברור הוא בעיני לאור מה שנפסק בפרשת אוכל יהודי אמיתי כי העותרת, המבשלת בשבת ואינה מוכנה להגיע להסדר בעניין אי בישול בשבת אינה זכאית לתעודת כשרות. העותרת ביקשה כאמור תעודת כשרות מסוייגת. היא ביקשה וקיבלה, כאמור, צו על תנאי המורה למשיבים לנמק מדוע לא תינתן לה "תעודת כשרות לימי חול". לא אכחד כי נראה לי שיהודים שומרי כשרות רבים יסובו על עקביהם ויצאו ממסעדה אליה נקלעו ביום חול המתהדרת בתעודת "כשרות לימי חול", או תעודות כשרות מסויגות אחרות, בניסוחים עליהם נעמוד. אך לא על הציבור שיסוב על עקביו מתחרות העותרת והמסעדות האחרות, והעותרת טוענת כי היא מופלית לרעה כלפי מסעדות אחרות באיזור, וכי מה שניתן להן - יש לתת גם לה.

8. אומר ברורות: אין לקבל את טענת המשיבה 1 בדבר שיקול הדעת האוטונומי המוחלט של הרב המקומי לעניין מתן כשרות. העובדה שמדובר באזורים הנתונים למרותו של רב מקומי זה או אחר אינה יכולה להצדיק הפליה ואין בה כדי להדוף טענת הפליה. טענת האוטונומיה של הרב המקומי נטענה בהרחבה בתגובה שהוגשה מטעם הרבנות, אולם מעיון בהחלטת מועצת הרבנות הראשית עולה בבירור כי הרבנות עצמה סבורה, ולטעמי בצדק סבורה היא, שיש לה סמכות להנחות את הרבנים המקומיים בענייני כשרות. כך, לדוגמא, נאמר בהחלטה מיום 11.7.2004 - היא החלטתה המעודכנת של מועצת הרבנות הראשית - כי ייצאו הוראות ברורות מטעם אגף הכשרות לרבנים מקומיים כי יש להפסיק לאלתר את מתן ההכשר למסעדות הפועלות ללא פיקוח. ודוק: גם הרבנים המקומיים, על-פי תגובותיהם לעתירה, תופשים את הרבנות כגוף המנחה אותם לעניין הכשרות. כך גם נובע מן החוק. למועצת הרבנות הראשית סמכות עצמאית ליתן תעודת הכשר (סעיף 2(א)(1)) לחוק איסור הונאה בכשרות; וראו: ע"פ 7318/95 ציוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(3) 793, 818 (1996)) והיא מוסמכת לדון בערר על סירוב ליתן תעודת כשרות (סעיף 12 לחוק הנזכר). סמכות מועצת הרבנות הראשית לדון בעררים מאפשרת, ולדידי אף מחייבת, יצירת נורמות אחידות בענייני כשרות (השוו לעניין הדרישה למדיניות אחידה בהענקת כשרות את דעת הרוב שניתנה לא מכבר ב-בג"ץ 7471/05 בלדי בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית פסקה 11 לפסק דינה של הנשיאה (טרם פורסם, 20.6.2007)). אמנם, הבדלים בין רבנים מקומיים יכולים להתקיים, ואין הלכתו של רב מקומי אחד מחייבת רב מקומי אחר (בג"ץ 3944/92 מרבק - בית מטבחים בע"מ נ' הרבנות הראשית נתניה, פ"ד מט(1) 278, 291 (1995));

בג"ץ 6111/94 הוועד לשומרי מסורת נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל, פ"ד מט(5) 94, 106-107 (1995)). אולם גם הבדלים אלה מותרים במתחם סבירות מסוים:

"...הן לעניין דיני הכשרות עצמם, והן לעניין קיום הקשר הסיבתי בין מתן תעודת ההכשר לבין הונאה בכשרות, עשויים להיות תחומים שבהם שני רבנים מקומיים עשויים להגיע למסקנות שונות, מבלי שנפל פגם כלשהו בהחלטתם. אשר לדיני הכשרות עצמם, תתכנה בהם גישות שונות, הכל לפי מנהגים וחומרות הנוהגים מדור לדור...
כמובן לגמישות זו יש גבולות משלה, ויש להניח כי מועצת הרבנות הראשית לישראל – בפניה מובאים עררים על סירובם של רבנים מקומיים לתת תעודת כשרות (סעיף 12) – תשמור על גבולות אלה." (פרשת אורלי ש. 822) (ההדגשות שלי – מ"נ).

הרשות האחראית לגדור את מתחם שיקול הדעת של הרבנים המקומיים בנושא הענקת כשרות היא הרבנות הראשית. כל רב מקומי כפוף למדיניותה של הרבנות הראשית, המייצגת את ליבת הדין ההלכתי בנושא הכשרות, ליבה אשר צריכה להיות אחידה בכל אתר ואתר בישראל (פרשת רסקין 686).

9. תפקידו של רב המקום הוא אכן רחב יותר מן התפקיד המוקנה לו בחוק איסור הונאה בכשרות ובחוקים אחרים. הרבנים המקומיים "משמשים בעיני בני קהילתם, ולא בעיניהם בלבד, סמכות רוחנית והלכתית" (בג"ץ 1829/05 התנועה להגינות שלטונית נ' מועצת הרבנות הראשית, פסקה 6 לפסק דינו של חברי השופט לוי (טרם פורסם, 26.1.2006); וראו גם: דברי השופט דורנר ב-בג"ץ 1514/01 גור אריה נ' הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, פ"ד נה(4) 267, 282 (2001)). רב המקום – המרא דאתרא – הוא רועה רוחני, וככזה שואב הוא את סמכותו מן הקהילה שבחברה בו. לפיכך בענייני הלכה כלליים הנוגעים לקהילתו ניתן לו שיקול דעת נרחב וההתערבות בהחלטותיו תהיה במשורה ורק במקרים חריגים ביותר (ראו: בג"ץ 371/67 פוגל נ' לוינגר, פ"ד כב(1) 344 (1968); דברי השופט אנגלרד ב-ע"א 6024/97 שביט נ' חברה קדישא גחש"א ראשון לציון, פ"ד נג(3) 600, 644 (1999) ודברי השופט חשין שם 622-623; בג"ץ 2957/06 חסן נ' משרד הבינוי והשיכון – האגף לפיתוח מבני דת, פסקה י' לפסק דינו של השופט רובינשטיין (טרם פורסם, 16.7.2006)). ואולם – לא כך הוא כאשר סמכותו של הרב המקומי נגזרת מכוח חוק מדינה ספציפי כגון חוק איסור הונאה בכשרות. במקרה זה, סמכותו של הרב אינה סמכות דתית אלא סמכות חילונית (בג"ץ 77/02 מעדני אביב אוסובלנסקי בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית, פ"ד נו(6) 249, 273-274 (2002)). בהפעילו סמכות זו הוא כפוף לכללי המשפט המנהלי וביניהם גם החובה לנהוג בשוויון

והחובה לפעול בהתאם להנחיות הרשות המוסמכת להנחותו, רשות שחובתה היא להנחותו.

אין לקבל איפוא את שיטת המשיבים לפיה יש לבחון את טענת האפליה של העותרת רק ביחס למסעדות המצויות בתחום אחריותו של הרב המקומי של רמת הגולן. אין לקבל גם את הטענה לפיה ניתן לקבוע כללים שונים באזור הצפון הנובעים מן השונות באוכלוסיה בין מועצה למועצה. כאמור, תכליתו של חוק איסור הונאה בכשרות הוא הגנה על ציבור הצרכנים מפני הטעיה בכשרות. ציבור הצרכנים הרלוונטי בענייננו – קרי, הציבור המרכזי החשוף לסכנת ההטעיה – אינו הציבור המתגורר באזור הצפון אלא ציבור המטיילים המגיע מכל רחבי הארץ. ציבור זה כלל אינו מבחין האם הוא נמצא בתחומי אחריותו של רב מקומי פלוני או אלמוני. לפיכך קבוצת השוויון הרלוונטית לבחינת טענת האפליה של העותרת אינה רק המסעדות המצויות באחריות המועצה הדתית רמת הגולן אלא, ולמצער, כל המסעדות המצויות בתחום נתיב המטיילים בצפון. לא ניתן להצדיק יחס שונה למסעדה זו או אחרת הדומה באופייה ובנסיבותיה למסעדותיהם של העותרים רק מפני שמסעדה זו מצויה – אמנם מרחק פסיעה ממסעדתם של העותרים – אך בתחום סמכותו של רב מקומי אחר שנמלכה דעתו להחמיר יותר מהלכת חברו. המשיבה 1 אינה יכולה להדוף את טענת ההפליה תוך הבחנה בין הרבנים השונים המכהנים באזורים שונים.

10. לאחר קביעה זו חוזרת השאלה למקומה והיא האם יש להיעתר לעתירה בגין הפליה? עניין זה מחייב תחילה התייחסות פרטנית למתחרותיה של העותרת, המשיבות לגביהן נטענה טענת הפליה בעתירה המתוקנת. חרף העובדה שבעתירה זו ניתן צו על תנאי שעיקר תכליתו היה בירור המצב העובדתי בקשר לטענת העותרת בדבר מתן כשרות למסעדות אחרות הפועלות במתכונת זהה למסעדות העותרת, לא בכל עניין הובהרו די הצורך המחלוקות שבעובדה. אפרוש את העולה מן העתירה ומתגובות הצדדים בקשר למסעדות שצורפו כמשיבות לעתירה המתוקנת. עם זאת אשוב ואומר כבר בפתח הדברים: בצו-על-תנאי שהתבקש לא היתה, כאמור, שום בקשה חלופית לשלול ממסעדות אחרות את תעודות הכשרות שניתנו להן והעותרת אף הדגישה שאינה מעוניינת בשלילת תעודות הכשרות מאף עסק הפתוח בשבת ומוכר מזון כשר. במאמר מוסגר אומר כי זו הסיבה, כנראה, בגינה הרשו חלק מהמשיבים לעצמם שלא להגיש תשובות לאחר הוצאת הצו-על-תנאי, וכך נותרה לעתים אי בהירות עובדתית. בית המשפט לא ייתן לעותרת סעד בו אינה מעוניינת, ולו לחילופין, ולפיכך נקודת המוצא לדיון בטענת ההפליה היא שסעד של שלילת תעודות הכשרות מהמשיבות לא יינתן בכל מקרה בעתירה זו.

ומכאן לנתונים שבפנינו בעניין המשיבים 5-11 :

המשיבה 5 – מסעדת בית גבריאלי – נמצאת במועצה האזורית עמק הירדן בה מכהן הרב דידי כרב המקומי. העותרת הציגה תעודת כשרות שניתנה למסעדה בשנת תשס"ה ובה צויין כי הכשרות ניתנת ל"כל מרכיבי המזון". במכתב מיום ה- 5.1.2005 שצורף לתגובה משלימה של הרבנות הראשית הודיע הרב סלומון, אחראי תחום מסעדות ברבנות, מפי הרב דידי, כי המסעדה אינה בשרית וכי לא מתקיימים בה בישולי שבת. בעתירה המתוקנת, שהוגשה לאחר מכתב זה, הציגו העותרים קבלה בגין הזמנת מנה של פילה דג שטוגן בשבת – 8.1.2005 - לפי הצהרתו של מנהל העותרת (נספח עת/8 לעתירה המתוקנת). המשיבה 5 מצדה לא הגישה תשובה לאחר מתן הצו-על-תנאי וצירופה כמשיבה.

גם לגבי מסעדת עין גב - היא המשיבה 6 (בעתירה המתוקנת מוספרה בטעות גם היא כמשיבה 5) – הגישה העותרת קבלה דומה מאותו תאריך (נספח עת/8 לעתירה המתוקנת), וכן תעודת כשרות לשנת תשס"ה. משיבה זו נמצאת אף היא במועצה האזורית עמק הירדן ולגביה התקבלה תגובתו של הרב דידי מיום 19.4.2005, קרי לאחר הגשת העתירה המתוקנת. בתגובה זו נמסר כי נשללה מן המסעדה הכשרות. הכשרות הוחזרה רק לאחר שהמסעדה התחייבה להפעיל תפריט שאינו כולל בישולי שבת. גם משיבה זו לא הגישה תשובה.

המשיבה 7 – מסעדת תמרים – הוצגה בעתירה המתוקנת כמסעדה הפועלת ומבשלת בשבת ומקבלת מהרב דידי תעודת כשרות. העותרים הציגו תעודת כשרות שנתן הרב דידי למסעדה בשנים תשס"ד-תשס"ה ובהן מצוין כי "המסעדה נמצאת תחת השגחתנו מבחינת כשרות המאכלים". בעתירה המתוקנת הביאה העותרת פרסומים מתוך אתרי אינטרנט בהם מפרסמת המשיבה את עצמה ככשרה ובה בעת מתגאה בבישולים המתבצעים בתנור בקדמת המסעדה בעת השבת (עת/9). בתגובתו, הודיע הרב דידי כי משיבה זו נשללה הכשרות. כאמור, תגובתו של הרב נמסרה לאחר שהוגשה העתירה המתוקנת.

המשיבה 8 – מסעדת דג על הדן – נמצאת בתחומי כהונתו של הרב שלום לוי, רבה המקומי של העיר קריית שמונה. לגביה לא הונחה כל תשתית עובדתית בעתירה המתוקנת ואף לא נמצא כל נתון ברור בתגובות שהוגשו. במכתבו של הרב סלומון נמסר שייתכן וניתנה לה תעודת כשרות לימות השבוע, אך הוא אינו יודע על כך.

המשיבה 8 הגיבה לאחר מתן הצו-על-תנאי ועמדתה היא שכיוון שאין בעתירה כל סעד המכוון אליה היא סבורה שאין "לגרור" אותה לתוך המחלוקת בין העותרת לבין המשיבים 1-4.

ביחס למשיבה 9 – מסעדת החוויה המונגולית – הציגה העותרת בעתירה המתוקנת פרסום מהאינטרנט המציג את המסעדה ככשרה (עת/11) וכן תעודת כשרות המסויגת לכשרות המזון בלבד ובה מצוין: "תעודה זו מתייחסת לכשרות המזון בלבד ואינה כוללת פיקוח על שמירת שבת ומועדים". העותרת טענה שאופי המסעדה מחייב שהבישול בה יתבצע בעת ההגשה. לעומת זאת במכתבו של הרב סלומון, המוקדם לעתירה המתוקנת, נטען שאין במסעדה בישולי שבת וכי יש מפקחת כשרות המתגוררת במקום. המשיבה 9 לא הגישה כל תשובה לעתירה.

המשיבות 10 הן שתי מסעדות הפועלות במתחם הנופש חמת גדר – מסעדות סיאם והמחבת. גם לגביהן הציגה העותרת פרסום המציג אותן ככשרות (עת/12) ותעודות כשרות ה"מתייחסת אך ורק לכשרות המזון". הרב דידי הודיע בתגובתו כי לאחת מן המסעדות – מסעדת סיאם – בוטלה תעודת הכשרות עקב אי יכולתה לעמוד בתנאים הנדרשים. המשיבות 10 הגיבו לעתירה המתוקנת. לטענתן לא הוסרה הכשרות מעל המסעדות לאחר שבוצעה היערכות מחודשת שאפשרה למסעדות להפעיל תפריט בו האוכל מבושל לפני השבת, ומחומם לפני הגשתו בשבת.

המשיבה 11 היא המשיבה היחידה הפועלת באותה מועצה בה פועלת מסעדת העותרת. המדובר במסעדת חוף גולן המצויה במועצה האזורית רמת הגולן, בה מכהן כיום, כאמור, הרב סמואל כרב מקומי. בעתירה המתוקנת הציגה העותרת פרסום בו מצוין שהמסעדה פועלת בשבת (עת/13). כן הציגה העותרת תעודת כשרות שניתנה בתקופת כהונתו של הרב המקומי הקודם, הרב אריאל, ובה מצויין כי התעודה תקפה רק בימי חול. לגבי משיבה זו, הודיע הרב סמואל בתגובתו לצו-על-תנאי כי הסיר את הכשרות מעל חלק המסעדה הפועל בשבת, וכרגע ניתנה כשרות רק לחלק המסעדה שאינו פתוח בשבת. זהו המקרה היחיד בו היתה למסעדה בעבר תעודה בנוסח שמבקשת העותרת – "כשרות לימי חול".

11. הנה כי כן – הפירוט שהובא מראה שאין בסיס לטענת הפליה. לגבי חלק מהמקרים הוסרה תעודת הכשרות כך שאם היתה הפליה היא הוסרה. במקרים אחרים לפחות לידיעת הרבנות התחייבו המסעדות, דבר שהעותרת אינה מוכנה לו, לא לבשל בשבת, ואף נעשתה לעתים לשם כך (כמו במקרה של המשיבה 10) הערכות מחודשת

שעלתה דמים רבים. יתכן ובפועל מסעדה זו או אחרת מבשלת בשבת, בניגוד להתחייבותה. ואולם – אם מפרה מסעדה זו או אחרת התחייבות שניתנה לרבנות שלא לבשל בשבת או שהיא מפרסמת את עצמה באינטרנט (או באופן אחר) באופן שאינו עולה בקנה אחד עם התעודה שניתנה לה – יכולה העותרת, אם רצונה בכך, לדווח לרשויות על הונאה בכשרות ולבקש כי יינקטו צעדים מתאימים נגד מי שפועל באופן זה. אולם גם אם אניח, לאור העובדות שהביאה העותרת אותן לא טרחו רוב המשיבים לסתור, כי יש המוליכים שולל את הציבור או את הרבנות, לא נמצא לנו שקיימת לעת בירור העתירה מסעדה המבקשת מהמשיבים ליתן לה תעודת כשרות ולו תעודת כשרות מסוייגת ("ככשרות למזון בלבד" או "כשרות לימי חול בלבד") תוך הצהרה כי יש בכוונתה לבשל בשבת וכי היא אינה מוכנה לוותר על בישולי השבת על מנת לקבל תעודת כשרות. עניינה של העותרת שונה, כך עולה מבדיקה פרטנית קפדנית, מעניינן של שאר המשיבות.

לא ניתן, לדעתי, לכפות על המשיבים ליתן לעותרת תעודת כשרות כשזו מצהירה שבכוונתה לבשל בשבת ואינה מוכנה להגיע לסיכום לפיו יוגש בשבת רק אוכל שבושל ביום ו', כפי שעשו חלק מהמשיבים. על כן, ואף שלדעתי אין המשיבה 1 יכולה להדוף את טענת ההפליה תוך התבססות על טענה בדבר שיקול דעתו העצמאי של הרב המקומי – אני סבורה שנוכל לעשות את הצו שהוצא להחלטי. לעותרת המצהירה ברורות כי בכוונתה לבשל בשבת אין זכות שבדין לקבל תעודת כשרות מכל סוג ומין, לא תעודת כשרות "לימי חול" ולא תעודת כשרות "למזון בלבד" או כל ניסוח דומה המופיע בתעודות הכשרות אותן סקרנו (כזכור ביקשה העותרת כי נורה על תעודת כשרות לימי חול בלבד). אם אכן קיימת הפליה, כטענת העותרת, לעותרת זכות כי השלטון יפעל כלפיה בשוויון, וזכות זו חזקה דיה כדי להעניק לאדם מעמד בדין לדרוש את ביטול ההפליה (בג"צ 637/89 חוקה למדינת ישראל נ' שר האוצר, פ"ד מו (1) 191 204-201). ואולם, כזכור, העותרת לא ביקשה, ובמתכוון לא ביקשה, שלילת תעודת הכשרות מאחרים. בכך מעבירה היא מסר לפיו הדרך היחידה לתקן את ההפליה הקיימת לטענתה היא שתינתן לה תעודת כשרות. לדרך זו לא ניתן, לדעתי, להסכים.

שמורה כמובן לעותרת הדרך להגיע, כפי שהוצע לה, להסדרים כאמור בתגובה המשלימה האחרונה של המשיבים, כפי שכנראה עשו מסעדות אחרות, ולהימנע מבישול בשבת. במצב הדברים הנוכחי לא נוכל לסייע לעותרת.

12. אציע אפוא לחברי לדחות את העתירה בלא צו להוצאות.

ש ו פ ט ת

השופט א' א' לוי:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופטת ע' ארבל:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

הוחלט כאמור בפסק דינה של השופטת מ' נאור.

ניתן היום, כ"ב אלול, תשס"ז (5.9.2007).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט